

мальним складом, де наслідки винесені законодавцем за його межі. На наш погляд, суб'єктивна сторона злочинів, в яких діяння саме по собі без настання суспільно небезпечних наслідків є адміністративним або дисциплінарним правопорушенням, повністю охоплюється формулою злочинної самовпевненості. На відміну від домінуючої у науці кримінального права позиції, ми вважаємо, що інтелектуальний момент самовпевненості характеризується усвідомленням винним суспільно небезпечного характеру діяння¹. З тексту самої ч. 2 ст. 25 КК випливає, що злочинна самовпевненість наявна за умови, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення. Якщо ж особа передбачає можливі наслідки саме свого діяння, то як вона може не передбачати й суспільно небезпечний характер цього діяння? Видається, що висновок про наявність лише абстрактного передбачення суспільної небезпечності такого діяння за злочинної самовпевненості повною мірою не відповідає ані букві кримінального закону, ані природі людської психіки. Зважаючи на вищевикладене, можна дійти висновку, що ані змішаної вини, ані злочину з двома формами в цих випадках немає, а психічне ставлення особи цілком охоплюється формулою злочинної самовпевненості.

І. А. Зінов'єва, аспірантка кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СПІВВИКОНАВСТВО У ЗЛОЧИНАХ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ

У тезах аналізуються погляди вчених стосовно видів бездіяльності. Наводяться випадки співвиконавства у злочинах, учинених шляхом бездіяльності.

В тезисах анализируются взгляды ученых относительно видов бездействия. Приводятся случаи соисполнительства в преступлениях, совершенных путем бездействия.

In the theses the views of scientists on the types of omission are analyzed. The cases of joint participation in a crimes committed by omission are listed.

Відповідно до ч. 2 ст. 27 КК України виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо

¹ Рапог А. И. Вина в советском уголовном праве : монография / А. И. Рапог ; науч. ред. Б. В. Здравомыслов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – С. 56.

чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений КК. У вітчизняній науці кримінального права виконавець визначається по-різному: а) як особа, що виконала склад злочину¹; б) як особа, що виконала об'єктивну сторону складу злочину²; в) як особа, що виконала діяння, яке повністю або частково утворює об'єктивну сторону складу злочину³.

Відомо, що виконавець може вчинити злочин як шляхом дії, так і бездіяльності. Однак виникає питання про можливість співвиконавства при бездіяльності. У теорії кримінального права бездіяльність традиційно поділяється на два види: упущення (чиста бездіяльність) і невтручання (змішана бездіяльність). Як зазначав А. А. Піонтковський, формальні злочини, що вчиняються шляхом бездіяльності, називаються упущенням, або чистою бездіяльністю, а матеріальні злочини, вчинені шляхом бездіяльності, називаються нечистою, або змішаною бездіяльністю⁴. Натомість, М. І. Панов розглядає змішану бездіяльність як поєднання активної

¹ Васюков В. В. Виды соучастников в уголовном праве России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Васюков ; С.-Петерб. гос. ун-т. – СПб., 2008. – С. 21; Трайнин А. Н. Учение о соучастии : монография / А. Н. Трайнин. – М. : Юриздат, 1941. – С. 104.

² Павлухин А. Н. Виды и ответственность соучастников преступления : монография / А. Н. Павлухин, Р. С. Рыжов, Н. Д. Эриашвили. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2007. – С. 64; Уголовное право России. Общая часть / под ред. А. И. Рарога. – 3-е изд., с изм. и доп. – М. : Эксмо, 2009. – С. 205.

³ Арутюнов А. А. Соучастие в преступлении : монография / А. А. Арутюнов. – М. : Статут, 2013. – С. 186; Ван Ци Виды соучастников по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ван Ци ; Ленинград. гос. ун-т. – Л., 1959. – С. 11; Дидатов Ю. А. Соисполнительство в преступлении по российскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 [Электронный ресурс] / Ю. А. Дидатов ; Юрид. ин-т МВД России. – М., 1998. – Режим доступа : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1237209>. – Загл. с экрана; Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Ч. 2 Виды соучастников и формы участия в преступной деятельности : монография / М. И. Ковалев. – Свердловск : Уральский рабочий, 1962. – С. 52; Митрофанов И. И. Співучасть у злочині: навч. посіб. / І. І. Митрофанов, А. М. Притула. – О. : Фенікс, 2012. – С. 45; Орловський Р. С. Виконавець як вид співучасника у злочині / Р. С. Орловський // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. – Т. 2. – 2014. – Вип. 4. – С. 183; Усов В. Г. Понятие и ответственность исполнителя преступления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. Г. Усов ; Акад. права и упр. ФСИН. – Рязань, 2006. – С. 17; Цвиренко О. Л. Исполнитель преступления как вид соучастника по уголовному праву Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. Л. Цвиренко ; Урал. гос. юрид. акад. – Екатеринбург, 2005. – С. 7.

⁴ Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А. А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – С. 128.

(дії) і пасивної (бездіяльності) поведінки, тобто коли активна дія є умовою, способом, що забезпечують реалізацію бездіяльності¹. На погляд В. Б. Малиніна і О. Ф. Парфьонова, під змішаною бездіяльністю слід розуміти комбінацію дії і бездіяльності, тобто випадки, коли особа створила своєю попередньою діяльністю (дією) небезпеку настання шкідливого наслідку і не запобігає їй². У свою чергу, М. І. Бажанов зазначав, що навіть «найчистіша» бездіяльність може супроводжуватися дією, тому визначення змішаної бездіяльності як поєднання дії і бездіяльності виключало б чисту бездіяльність. Науковець називав випадки такого поєднання «змішаною формою злочинного діяння», а під змішаною бездіяльністю розумів «змішання» двох основних факторів: якихось інших сил (стихійні сили природи, хвороба потерпілого, напад диких звірів, дії інших осіб, вплив різних механізмів тощо) і бездіяльності особи, невтручання якої в розвиток подій і спричинило наслідки³. На думку О. К. Гамкрелідзе, співвиконавство неможливо у деліктах чистої бездіяльності – власноручних деліктах, а в деліктах змішаної бездіяльності можливо (наприклад, коли батьки з метою вбивства залишають свою дитину у безлюдному місці у холодну пору року, внаслідок чого дитина гине, вони повинні визнаватися співвиконавцями вбивства)⁴.

На наш погляд, співвиконавство при бездіяльності все ж таки можливе, але лише у таких випадках:

1) по-перше, коли має місце наявність двох факторів: якихось інших сил і бездіяльності осіб, яка полягає у тому, що особи за домовленістю не відвертають шкідливий вплив відповідних сил. За своєю суттю така бездіяльність є спільним невтручанням. При цьому, як уявляється, злочин може бути як з матеріальним, так і формальним складом. Така бездіяльність може супроводжуватися дією, а може і не супроводжуватися нею. У цих випадках бездіяльність є лише однією з умов заподіяння злочинного результату, а не його безпосередньою причиною. Натомість, у злочинах

¹ Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность : монография / Н. И. Панов. – Х. : Вища шк., 1982. – С. 18.

² Малинин, В. Б. Объективная сторона преступления : монография / В. Б. Малинин, А. Ф. Парфенов. – СПб. : Изд. Юрид. ин-та, 2004. – С. 65.

³ Бажанов М. И. О различных трактовках некоторых признаков объективной стороны преступления в науке уголовного права / М. И. Бажанов // Проблемы законности : республик. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1999. – Вип. 40. – С. 150–151.

⁴ Гамкрелідзе О. К. Соисполнительство и посредственное исполнительство преступления по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. К. Гамкрелідзе ; Тбилис. гос. ун-т. – Тбилиси, 1973. – С. 15–16.

із формальним складом за відсутності якихось інших сил, коли бездіяльність особи є безпосередньою причиною злочинного результату, має місце недогляд з боку особи, що виключає можливість співвиконавства. Так, співвиконавство є неможливим у випадку відмови свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК), порушення правил адміністративного нагляду шляхом неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд у разі звільнення з місць позбавлення волі (ст. 395 КК), тощо. У той самий час співвиконавцями залишення в небезпеці, тобто злочину, передбаченого ст. 135 КК, слід визнати осіб, що, розпиваючи спиртні напої на вулиці взимку, з метою пожартувати над спільним другом, який не вживає алкогольних напоїв, проти його волі, тримаючи його за руки та ноги, напоїли такими напоями до непритомного стану, а потім залишили на лавці біля його будинку, внаслідок чого настала смерть від переохолодження. У цьому випадку бездіяльність осіб супроводжується діями, якими вони поставили потерпілого в небезпечний для життя стан. Так само слід визнати співвиконавцями ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, тобто злочину, передбаченого ст. 136 КК, осіб, що будучи свідками потрапляння спільного ворога в небезпечний для життя стан, за домовленістю між собою не надають йому допомогу за можливості її надати, внаслідок чого потерпілому спричиняються тяжкі тілесні ушкодження. У такому випадку бездіяльність осіб не супроводжується їх діями. Слід зазначити, що ще у дорадянський період О. С. Жириєв розглядав наявною співвинуватість, тобто участь у головній вині шляхом бездіяльності у випадку, коли батько і мати залишають свою дитину без їжі, внаслідок чого остання помирає з голоду¹. Так само П. П. Пусторослев визнавав співучасниками злочину, участь яких здійснюється шляхом бездіяльності, осіб, що відмовилися надати можливу і безпечну допомогу людині, яка гине, і не покликали до неї на допомогу, внаслідок чого настала смерть²;

2) по-друге, коли особи за домовленістю спільно вчиняють бездіяльність, що утворює об'єктивну сторону злочину з матеріальним складом за відсутності впливу якихось інших сил. У такому випадку спільна без-

¹ Жириєв А. О стечении нескольких преступников при одном и том же преступлении : сочинение / А. Жириев. – Дерпт : Тип. Г. Лаакманна, 1850. – С. 19.

² Пусторослев П. П. Русское уголовное право. Общая часть. Выпуск I. Введение. Источники уголовного права. Преступление : лекции / П. П. Пусторослев. – Юрьев : Тип. К. Магтисена, 1907. – С. 425.

діяльність осіб є безпосередньою причиною суспільно небезпечного наслідку. Так, відповідно до п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 8 жовтня 2004 р. № 15 така кваліфікуюча ознака умисного ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, як вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб, застосовується лише у разі, коли у ньому брали участь як співвиконавці дві чи більше особи, які попередньо, тобто до вчинення діяння, домовилися не сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі до бюджетів чи державних цільових фондів¹.

Н. В. Невідома, молодший науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Проаналізовано законодавчу регламентацію кримінальної відповідальності за злочини, вчинені організованою групою. Визначено основні проблеми у злочинах, вчинених таким об'єднанням.

Проанализирована законодательная регламентация уголовной ответственности за преступления, совершенные организованной группой. Определены основные проблемы в преступлениях, совершенных данным объединением.

The legal framework of criminal liability for offenses, committed by an organized group has been analyzed. The core problems of crimes committed by this type of criminal enterprise have been defined.

Чинна редакція Кримінального кодексу (далі – КК) України дозволяє певною мірою забезпечити боротьбу зі злочинами, вчинюваними

¹ Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 р. № 15 // Зб. постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 червня 2013 р. / упоряд. : Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 274.